

[Forrás: Dr. Buzinkay Péter: Az EUROPOL és a műtárgyvédelem. in: Örökségvédelem. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Tájékoztatója. VIII. évf., 4. szám, 2004. máj., 4-5.old.]

* * *

Az EUROPOL és a műtárgyvédelem Egy konferencia tapasztalatai

az Európai Unió Bizottságának Bővítési Főigazgatósága és az EUROPOL (*European Police Office*) által megrendezett „Kulturális javakkal kapcsolatos bűnözés” (*Training Seminar Cultural Property Crime*) című, 2004. február 24-26. között Hágában az EUROPOL székházában megrendezett konferenciáról.

A konferencia célja az volt, hogy az EU-hoz az idén csatlakozó 10, valamint a későbbiekben csatlakozó további három (Románia, Bulgária, Törökország) ország rendőri, vámügyi és kulturális igazgatási szakemberei számára képzést biztosítson, és ezáltal egyrészt a nemzetközi és a saját országon belüli együttműködést előmozdítsák, másrészt pedig az így megszerzett tudást, ismereteket otthon továbbadják.

A konferencián tematikus rendbe csoportosítva hangzottak el az előadások, melyek után lehetőség volt kérdezni, illetve több ízben a résztvevőkből alakított szűkebb körű megbeszélésekre is sor került.

Előadást hallhattunk a kulturális örökségvédelem tudományos oldaláról: régészeti szempontból értékelve távoli kultúrák kifosztásáról (iraki háború, kambodzsai és nigériai plasztikák, stb.), majd a restauratori, természettudományos eszközök felhasználásáról (eredetiség, átfestések és más csalások kiszűrése érdekében), valamint – gyakorlati bemutatóval egybekötve (Mauritshuis, Hága) – a korszerű múzeumi biztonságtechnikáról (érintésvédelem, kamerás figyelés, stb.).

A téma kapcsán nem lehetett természetesen említés nélkül hagyni a magánszektor, az üzleti szféra szerepét sem. Ezt több előadás is érintette. A műkereskedelmi számadatokat, az üzleti forgalom eredményeit és az illegális műkincsforgalom irányait tekintve ugyanis ez a téma egyik kulcsszereplője. A lopott műtárgyak nyilvántartását végző üzleti vállalkozásokról (*Art Loss Register, Trace, IFAR*, stb.) is szó esett: ezek nemcsak a lopott, elveszett műtárgyakat tartják nyilván, hanem magángyűjtők féltett darabjait is, hogy ezek forgalomképtelenségét közismertté tegyék. Bár az üzleti, a műkereskedelmi, a műgyűjtői kapcsolatok fontosságát egyik szereplő sem vonta kétségbe, ezek csatornáit azonban már többféleképpen látták, viszont egy dologban az állami szervek képviselői egyet értettek: az üzleti alapon vezetett nyilvántartás, az információk adása, vétele nem helyettesítheti a hivatalos (elsősorban bűnügyi) nyilvántartást.

Szó esett a nemzetközi kulturális szervezetek szerepéről is: az UNESCO képviselőjétől a nemzetközi egyezmények, ajánlások és etikai kódexek jelentőségéről hallhattunk: elsősorban az 1954. évi Hágai Egyezmény és két jegyzőkönyve, az 1970. évi UNESCO Egyezmény, valamint az UNIDROIT Egyezmény kapcsán. A múzeumi világszervezet, az ICOM (*International Council of Museums*) képviselője saját erőfeszítéseikről beszélt, bemutatva az általuk kidolgozott múzeumi ajánlásokat (működésről, etikáról, műtárgyszerzeményezésről, stb.), valamint a témához kapcsolódó kiadványaikat: „*One hundred missing objects*” (100 hiányzó tárgy) című sorozatukat, mely egy-egy földrész, illetve ország jelentősebb lopott műtárgyait mutatja be. (Az európai kötetében Francia-, Olasz- és Csehország mellett hazánk is szerepelt. – Még 2001-ben a KÖI előkészítésével.) A másik fontos, 2000-től szélesebb körben terjesztett kiadványuk a „*The Red List of ICOM*” (Vörös lista), mely a veszélyeztetett országokból, régiókból a műtárgylopások

kiemelt célcsoportjait mutatja be, fényképpel, részletes leírással, és az adott ország jogi szabályozásával együtt.

Ugyancsak bemutatták az EU műtárgyforgalomra, kivitelre, visszaszolgáltatásra vonatkozó szabályozását is, mely a magyar szabályozásánál és általában a veszélyeztetett célországok által elfogadott nemzetközi egyezményeknél jóval kevésbé szigorú.

A nemzetközi együttműködés szerepéről tartott előadást az INTERPOL képviselője, bemutatva a szervezet szerepét (közvetít, összehangol, elemez), valamint a témában elért eredményeiket. A szervezet a lyoni központja a fővárosokban működő nemzeti irodákon keresztül tart kapcsolatot a tagországokkal. Itt, a központban vezetik a nyilvántartásokat, és készítik a lopott műtárgyokról szóló – szabadon megvásárolható – rendszeresen, kéthavonta frissített elektronikus kiadványt (CD-Rom) is. Ezen kívül, két-három évente nemzetközi konferenciákat is rendeznek az illegális műkincsforgalom elleni küzdelem kérdéseinek megvitatására. (Az előadó többször is kifejezte sajnálkozását, hogy az egyes országok nem élnek az INTERPOL által kidolgozott, felkínált lehetőségekkel.)

Az EUROPOL szerepéről, működéséről több előadást is hallhattunk. A szervezet az INTERPOL-hoz hasonlóan az országhatárokon átnyúló, szervezett bűnözési elleni küzdelemben közvetít, összehangol, irányít és elemzéseket készít. Az EU (ugyan csak a III. pillérébe tartozó) intézménye lévén, azonban mégis jóval nagyobb hatáskörrel rendelkezik. Fontos különbség például, hogy az EUROPOL nemzeti összekötő-irodái (*Liaison Bureau*) nem a tagállamok fővárosában, hanem Hágában az EUROPOL székházában kaptak elhelyezést. Az egyes tagállamok nemzeti hatóságai ezeken az összekötőtiszteken (rendőr, vámos, határőr) keresztül tartják a kapcsolatot. Ezáltal az együttműködés jóval hatékonyabbá tehető. Az EUROPOL hatásköre a 2002. januárjában hatályba lépett módosítás következtében a vagyon elleni bűncselekmények keretében a kulturális javakkal kapcsolatos bűnözés elleni küzdelemre is kiterjed. Ezekkel az ügyekkel egy külön (rendőr)tiszt foglalkozik. E téren az egyik legfontosabb célkitűzése az EUROPOL-nak, hogy a Schengeni Információs Rendszer (*Schengen Information System – SIS*) keretében létrehozzák a kulturális javakkal kapcsolatos körözési rendszert. (Ehhez hazánk a Schengeni Egyezményvel együtt csak a későbbiekben csatlakozhat.)

Igen tanulságos volt megismerni az angol, a francia és az olasz „műkincsrendőrség” felépítését, működését és eredményeit. Angliában tulajdonképpen nem beszélhetünk műkincsrendőrségről, mivel az a londoni városi rendőrségnek csupán egy különleges egysége (*New Scotland Yard, Metropolitan Police Service, Art & Antiques Unit*). A hat fővel dolgozó rendőri egység hatásköre azonban csak a város határáig terjed, így lehetőségei is igen korlátozottak. A felderítéseik magas értéke így elsősorban az a mögött rejlő még nagyobb műkincsforgalom méreteinek köszönhető. (Londonban összpontosul az európai – legális és vele nyilvánvalóan az illegális – műkereskedelmi forgalom nagyobbik hányada.) Érdekesebb ennél a francia és az olasz példa. Ezekben az országokban külön szervezet, „valódi” műkincsrendőrség működik, hiszen ezek az országok nemcsak jelentős felvevőpiacok, hanem egyúttal műtárgyakban gazdag és veszélyeztetett forrásországok is. Az 1975-ben a belügyi, a hovádelmi, a pénzügyi és kulturális tárca által közösen alapított francia műkincsrendőrség (*Office Central de Lutte Contre le Trafic des Bien Culturels – OCBC*) 35 fővel működik, és évente mintegy 100 nyomozást folytat le. A megelőzés, a nyomozás és a nemzetközi együttműködés mellett nagy hangsúlyt helyeznek a nyilvántartásra is, az általuk kidolgozott, könnyen kezelhető rendszert több más ország, és szervezet is átvette. Az 1969-ben Róma központtal megalapított, de regionális irodákkal is rendelkező olasz műkincsrendőrség (*Carabinieri – Tutela Patrimonio Culturale*) 280 emberrel dolgozik és három fő részterülettel foglalkozik: művészeti tárgyak és régiségek, régészeti leletek, hamisítványok. A jelentős létszám és anyagi ráfordítás meg is hozza az eredményt: az 1970-től

vezetett adatbázisukba több mint 100 ezer bűncselekmény és majd két és fél millió műtárgy adata került bele. Bár a megkerülési arány itt sem éri el a 10 %-ot, azonban ez így is több mint 200 ezer műtárgyat jelent.

Eredmények

Összességében a rendezvényt eredményesnek, tanulságosnak kell tartani, mert ott nemcsak a témával kapcsolatos ismeretek gyarapítására nyílt lehetőség, hanem láthattuk, hogyan igyekeznek a tehetősebb nyugat-európai államok a fenti gondokkal megküzdeni. Az alapvető különbségeket ott – megítélésem szerint – egyetlen dologra lehet visszavezetni: az anyagi érdekeltségre. Azok az országok ugyanis, amelyek veszélyeztetett célországok, felismerték, hogy a műkincsbűnözés ellen hatékonyan csak különleges rendőri szerv létrehozásával vehetik fel a küzdelmet. A műkincseket befogadó, felvevő országok (legelsősorban: Nagy-Britannia), nem a saját műtárgyállományukat kell ilyen módon megvédeni, ott a műkincsbűnözés nem a műtárgyállomány veszteségét, hanem éppen – kétes értékű – gyarapodását okozza, így arra például Londonban (nem országos hatáskörrel!) csak egy pár fős külön szervezeti egységet hoztak létre.

Tanulságos volt a találkozó abból a szempontból is, hogy körképet kaphattunk, melyik csatlakozó ország, hogyan áll ezen a téren. A szomorú helyzetkép azt mutatta, hogy a bűnözés ezen formája ellen egyedül Csehország tudott jelentősebb, kézzel fogható eredményeket elérni (központi nyilvántartások, kijelölt felelős szervek, visszaszolgáltatások, stb.), a többi 12 állam, beleértve hazánkat is, sajnos csak kezdeményezéseket, részeredményeket tudott felmutatni.

Meg kell említeni azt is, hogy a beszélgetések során lehetőség nyílt a külföldi munkatársakkal való személyes kapcsolatfelvételre is, megismerve több ország műtárgyvédelmi rendszerét, munkatársait.

A személyes beszélgetések során bizonyos fontos kérdések tisztázására is alkalom nyílt. A szakmai körökben például vita volt arról, hogy az EU műtárgy visszaszolgáltatásról szóló irányelvét pontosan milyen műtárgyak körében lehet alkalmazni. A válasz sajnos a szűkebb értelmezés felé mutatott, így a Magyarországról jogellenesen kiszállított, korábban védetté nyilvánított kulturális javak közül csak azok esnek az irányelv hatálya alá, amelyek az ott megadott igen magas értékhatárokat elérik, a többit (ez jelenleg a védetté nyilvánított műtárgyállományunk 99%-a!) adott esetben nem követelhetjük vissza.

Javaslatok

A fentiek alapján kitűzhetjük a hazai haladás irányát, céljait is.

Tekintettel arra, hogy – legalábbis ismereteim szerint – a kulturális javakkal kapcsolatos bűnözés elleni küzdelemben sem rendőri, sem vámügyi, sem pedig kulturális igazgatásügyi oldalról nem lehet számítani a – személyi vagy anyagi – lehetőségeink jelentős növekedésére, ezért elsősorban a már rendelkezésre álló erőink, eszközeink hatékonyabb, célszerűbb kihasználásával érhetünk el jelentősebb eredményeket. A fenti célokra ugyanis mind az ORFK, mind a VPOP, mind pedig a NKÖM illetve a KÖH jelentős eszközöket fordított, az egyes intézmények között az együttműködés azonban igen korlátozott, éppen hogy csak kialakulóban van, ennek következtében az eredményességünk is alacsonyabb. Ezért elsősorban a fenti végrehajtó szervek közti együttműködést kell rendezni, olyan módon, hogy az a gyakorlati munkában is eredményt hozhasson.

Ennek érdekében három- (esetleg négy)oldalú (KÖH-ORFK-VPOP-[NKÖM]) írásbeli megállapodásban kell rögzíteni az együttműködés módjait, formáit, mely részletezi:

- az egyes ügyekben való gyors és közvetlen kapcsolattartás, szakmai segítségnyújtás formáit,
- a kölcsönös és folyamatos adatszolgáltatás formáit,
- a rendszeres közös egyeztetések formáit (negyed- ill. félévente),
- közös célkitűzések, illetve stratégia kidolgozásának menetét, valamint
- a szükséges szakirányú képzések formáit is.

A folyamatos kapcsolattartás, és különösen a rendszeres egyeztetések révén lehetőség nyílna a bűnözés régi és új formáinak (pl. Internet) megvitatására, és emellett sor kerülhetne – közös tapasztalataink eredményeképpen – a hatékony, visszatartó erővel bíró jogszabályi háttér kidolgozására is.

Tekintettel a műkincsbűnözés összetett, szervezett jellegére, a hatóságok sem nélkülözhetik a szorosabb együttműködést, az összehangolt fellépést. Tapasztalataink szerint azonban a kezdeményezésnek a kulturális igazgatás oldaláról kell kiindulnia, mivel a téma különleges jellegével, jelentőségével elsősorban itt szembesülnek a szakemberek.